

Asia: VN/13551/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta

Ympäristöministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö ovat pyytäneet 10.2.2021 päivätyllä kirjeellä VN/13551/2019 Hämeen liitolta lausuntoa valtioneuvoston periaatepäätöksestä kiertotalouden strategisesta ohjelmasta.

Hallitusohjelmassa todetaan, että hallituskaudella toteutetaan poikkihallinnollinen, strateginen kiertotalouden edistämishjelma mittareineen. Ohjelmassa asetetaan tavoitteet, määritellään toimenpiteet ja varataan tarvittavat resurssit kiertotalouden edistämiseksi Suomessa.

Ohjelmaehdotuksen suositusten ja ehdotusten pohjalta on valmisteltu luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi, jossa linjataan keskeiset tavoitteet sekä eri ministeriöiden ja hallinnonalojen toimet ohjelman kiertotalousohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi. Luonnos viimeistellään lausuntokierroksella saatavan palautteen pohjalta ja siitä annetaan valtioneuvoston periaatepäätös keväällä 2021.

Kiertotalous on Kanta-Hämeen kehittämisen terävimpiä kärkiä ja Vihreän kasvun Häme – maakuntaohjelman kovassa ytimessä. Siksi kiertotalouden strateginen ohjelma on Kanta-Hämeelle erityisen tärkeä ohjaava asiakirja.

Lausunto toimitetaan lausuntopalvelu.fi –sivustolle. Lausunnon rakenne on lausuntopalvelun jäsentelyn mukainen.

Asian on valmistellut maakunnan kehittämispäällikkö Marko Mälly, p. 050575 2193.

Esitys/ Matti Lipsanen: Maakuntajohtaja päättää antaa seuraavan lausunnon valtioneuvoston periaatepäätöksestä kiertotalouden strategisesta ohjelmasta:

1. Kiertotalous – yhteiskunnan muutosvoima

Siirtymä kiertotalouteen on merkittävä mahdollisuus vahvistaa vientivetoista taloutta ja työllisyyttä. Kiertotalouden ytimessä ovat materiaalitehokkuus ja digitalisaatio, jotka jo nykyisellään ovat merkittävä osa taloutemme kansainvälistä kilpailukykyä.

Talous ja työllisyys rakennetaan maakunnissa, ja periaatepäätöksessä tulisi kiinnittää huomiota alueiden erilaisiin vahvuuksiin ja haasteisiin. Kiertotalous on suuri mahdollisuus alueille, kun maailman taloutta rakennetaan uudelleen. Globaalin murroksessa uudet innovaatiot nousevat arvoon arvaamattomaan. Suomen kannattaa investoida kierto-talouteen ja tukea maakuntia niiden kiertotalousratkaisujen edistämiseksi. Edelläkävijät tulevat menestymään.

2. Kiertotalous Suomessa 2035: nykytila, visio ja tavoitteet

YK:n Kestävän kehityksen Agenda 2030 –toimintaohjelman haasteiden tunnistaminen on keskeistä. Myös maakunnat ja kunnat ovat sitoutuneet mm. luonnonvarojen tehokkaampaan käyttöön, resurssien kierrätykseen ja kestäviin tuotanto- ja kulutus-tapoihin. Suomen pitäisi rohkeasti asettaa kunnianhimoisempia tavoitteita, jos haluamme olla edelläkävijöitä luonnonvarojen käytön hillitsemiseksi.

Alueelliset erot hiilidioksidipäästöissä ovat merkittäviä, mihin periaatepäätöksessä tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Kanta-Hämeessä esimerkiksi ruokajärjestelmän uudistaminen osana valmistuvaa maakunnallista kiertotalouden tiekarttaa on yksi keino leikata päästöjä. Ravinnekierron pitäisi olla suuremmassa roolissa kiertotalouden toteutumisessa. Maa- ja biotaloudessa on suuri potentiaali ravinnekierron toteutumisessa, kuten myös hiilinielujen kasvattamisessa. Vesihuollon kehittämisellä voidaan edistää ravinnekiertoa.

Yrityksille ja julkisille toimijoille on luotava tahtotila, jonka myötä kiertotalouden menetelmien käyttöönotto ja uudella tavalla toimiminen ovat myönteisiä ja kannattavia vaihtoehtoja.

3. Muutosta tukeva hallinto

Alueilla rahoitetut rakennerahastohankkeet ovat avainasemassa, jotta kiertotalouden liiketoimintamalleilla on edellytykset kehittyä ja yrityksillä menestyä alueellisissa innovaatioekosysteemeissä. Periaatepäätöksessä ei ole huomioitu maakuntaliittojen koordinoimia yhteistyöryhmiä, joilla on keskeinen kokoava rooli EU:n rakennerahastovarojen kohdentamisessa maakunnissa valittujen vahvuuksien perusteella. Yhteistyöryhmät kokoavat yhteen laaja-alaisesti kuntien ja alueiden päättäjät EU:n kumppanuusperiaatteen pohjalta. Yhteistyötä alueiden rahoittajien kesken tulisi vahvistaa ennakkoluulottomasti. EU:n elpymisvälinerahoituksen tulee mahdollistaa alueellisen ja kansallisen kiertotalousmarkkinan syntyä.

Suuret yhteiskunnalliset muutokset eivät edisty ilman taloudellisia kannusteita, ja onkin hienoa, että veromallien uudistamiseen ollaan ryhtymässä. Kestävä verotus on keskeinen toimi kiertotalouden edistämisessä, koska ilman toimivia markkinoita siirtymää ei voida tehdä. Luonnonvarojen käyttö on liian edullista, mikä hidastaa kiertotalousratkaisujen edistymistä.

On myös tärkeää, että julkinen sektori toimii edelläkävijänä kiertotalouden toimintamallien käyttöönotossa. Julkiset hankinnat ovat tärkeä kiertotaloutta edistävä ajuri. Vähähiilisen rakentamisen velvoittavat hankintakriteerit tulee sisällyttää kaikkiin julkisiin talo- ja infrahankkeisiin. Kilpailutuksissa pitää selkeästi vaatia kiertotalouden huomioimista konkreettisilla tavoilla.

Markkinoinnilla kuluttajille luodaan tarpeita ja kestävien tuotteiden ja palvelujen kysynnän kasvaessa tarjonta seuraa perässä positiivisella kierteellä. Kiertotalous-tietoisuuden kasvattaminen innovaatioekosysteemissä on keskeinen toimenpide, jossa maakunnallisilla toimijoilla on tärkeä rooli.

4. Onnistumisen avaimet: Näitä tarvitsemme, jotta kiertotaloudesta tulee totta...

Periaatepäätöksessä ohitetaan maakuntaliitot ja niiden strategisesti ohjaavat alue-kehittämisen työkalut kiertotalouden edistämisessä ja vahvistamisessa alueilla. Käytännössä maakuntaohjelma ja sen älykkään erikoistumisen strategian kärjet ohjaavat voimavarojen kohdentamista maakunnassa valittujen vahvuuksien kehittämiseen. Periaatepäätökseen tulee sisällyttää maakuntaliittojen vahva strateginen rooli kiertotalouden edistäjänä, mm. strategisessa aluekehittäjänä, rahoittajana, kaavoittajana, liikennejärjestelmäsuunnittelijana ja edunvalvojana. Periaatepäätöksessä tulee myös nostaa vahvemmin esiin maakuntien rooli eurooppalaisten kestävä kehityksen politiikkatavoitteiden edistäjinä.

Hämeen liitto on vahvasti sitoutunut omassa Vihreän kasvun Häme -maakuntaohjelmassaan Euroopan vihreän kehityksen ohjelman vähähiilisyystavoitteiden toteuttamiseen ja jalkauttamiseen strategisessa maakuntaohjelmatyössä. Tavoitteita edistetään myös useissa maakunnallisissa tiekartoissa eri sektoreilla.

Kanta-Hämeessä kiertotalous on tunnistettu keskeisenä aluekehittämisen osa-alueena jo useammassa perättäisissä maakuntaohjelmissa. Bio- ja kiertotalous on myös yksi älykkään erikoistumisen strategian kärjistä. Eri toimijoiden yhteistyöllä on tärkeä merkitys kiertotalouden edistämiseksi. Maakuntaliittojen rooli omien alueidensa aluekehityksen ohjaajana ja rahoittajana edistää ja jalkauttaa kiertotalouden käytäntöjä, kokemusten jakamista ja tarvittavia kaavoituksen ratkaisuja. Maakuntaliittojen rooli tulisi huomioida kattavammin strategisessa ohjelmassa keskeisten toimenpiteiden toteuttajienkin osalta.

Vuonna 2019 tehtiin selvitys Kanta-Hämeen kiertotalouden nykytilanteesta ja kehitysmahdollisuuksista. Kiertotalouden kannalta merkittävimmät toimialat Kanta-Hämeessä ovat biotalous, valmistava teollisuus, rakentaminen ja jätteenkäsittely. Kanta-Hämeen vahvuuksia ovat ekoteollisuuspuistot Envitech Forssassa, Kierto-talouksylä Riihimäellä ja More Hämeenlinnassa. Kanta-Hämeessä on vahva kiertotalouden yrityskanta ja korkein työllistymisaste kiertotalouden toimijakentässä kautta koko Suomen.

Kehitystä vievät eteenpäin opetuksen, tutkimuksen ja kehityksen ympärille rakentuvat verkostot. Kanta-Hämeen logistisesti keskeinen sijainti luo mahdollisuuksia paremmalle materiaalien kierrolle. Biopuolen osaamisella vauhditetaan sekä kiertotaloutta että uusien uusiutuvien biopohjaisten materiaalien kehitystä. Poliittinen sitoutuminen kiertotalouteen kaikissa seutukunnissa on maakunnan vahvuus. Strategioiden toteuttaminen vaatii resurssien varaamista ja toimenpiteiden aktiivista ja rehellistä seuraamista.

Kiertotalouden ulottaminen koulutuksen jokaiselle asteelle on kannatettava ajatus. Opettajien täydennyskoulutus kiertotalouden asioihin ja kiertotalouden integrointi jokaiseen oppiaineeseen ja opiskelualalle on välttämätöntä. Yhteistyö peruskoulun, ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen välillä on hyvä suunta muutenkin kuin kiertotalouden näkökulmasta, minkä lisäksi jatkuvan oppimisen merkityksen ymmärtäminen kiertotalouden toteutumisessa on olennaista. Työikäisen ja työssäkäyvän väestön lisä- ja täydennyskoulutus on yksi avainratkaisu koko yhteiskunnallisen vihreän siirtymän toteutumisessa. Periaatepäätöksessä olisi huomioitava koulutuksen rooli laajemmin kuin vain kohdassa 4.4. On tärkeää osallistaa tulevaisuuden tekijät kehitystyöhön mukaan entistä laajemmin. Painotus koulutusohjelmarakenteisiin ei riitä, vaan tarvitaan uusia toimintamalleja, joihin yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijat voivat aktiivisesti osallistua jo opintojensa aikana. Hämeen ammattikorkeakoulun uusi kansainvälinen koulutus yhdistää bio- ja kiertotaloutta uusiin digitaalisiin ratkaisuihin ja painottaa yritysyhteistyön merkitystä. Datatalous ja digitalisaatio ovat aivan keskeinen kiertotalouden edellytys, etenkin tuottavuuden, resurssitehokkuuden ja jäljitettävyyden parantamisessa. Maakunnilla on keskeinen rooli myös kiertotaloustietoisuuden lisäämisessä.

Julkinen sektori – kunnat ja maakunnat - voivat tukea yrityksiä, ekosysteemejä ja teollisten symbioosien kehittymistä innovaatiopolitiikalla ja vahvistamalla alueiden erikoistumista. Teollisten symbioosien rinnalla tulisi huomioida myös tuotannolliset symbioosit innovaatioekosysteemeissä. Teollisten symbioosin muodostuminen ja tarkastelu on tärkeää, mutta FISS-toimintaa ei tällä hetkellä juurikaan ole. Toiminta-malli on vanhentunut ja esimerkiksi materiaalivirtojen digitaalisen mallinnuksen avulla voitaisiin päästä konkreettisiin tuloksiin. Rahoitus voisi mieluummin ohjautua toimijoiden kanssa ruohonjuuritason työtä tekeville paikallisille FISS-toimijoille kuin valtakunnalliselle koordinaattorille. Paikallisten toimijoiden verkostoa olisi syytä myös laajentaa sekä käsitellä

teollisia symbiooseja laajemminkin symbioottisena ajatteluna ei vain teollisen tuotannon näkökulmasta.

Julkisella sektorilla on merkittävä rooli kiertotalouden turvalliseen datan jakamiseen liittyvän infrastruktuurin rakentamisessa avoimilla julkisilla rajapinnoilla, liiketoiminnan kehittämisessä sekä julkisten hankintojen kautta kiertotalouden kysynnän luomisessa. Tiivis kytkentä ja linkitys jo olemassa oleviin ja toimiviin alueellisiin verkostoihin ja ekosysteemeihin on erittäin tärkeää. Kanta-Hämeessä edistetään aktiivisesti avoimia julkisia rajapintoja datan jakamiselle.

5. Kiertotalous säästää ympäristöä teollisuudessa, rakentamisessa, palveluissa ja kunnissa.

Kanta-Hämeessä on paljon osaamista kierto- ja biotaloudessa, valtakunnallisesti johtavia alan yrityksiä, kasvuhakuista yrittäjyyttä ja kansainvälistä kehittämispotentiaalia. Kiertotalous tarjoaa vankan perustan maakunnan kehittämiselle. Kiertotalouden eri liiketoimintamalleja hyödyntävien yritysten syntymiseen ja toimintaan vaikuttavat eri sektoreiden päätökset aluesuunnittelussa ja rakentamisessa, julkisessa liikenteessä, julkisissa hankinnoissa, paikallisessa energiantuotannossa ja -jakelussa, palvelutuotannossa, rahoituksessa ja pilottikohteiden tarjoamisessa. Kansallisen osaamisverkoston tiivis kytkentä ja linkitys jo olemassa oleviin alueellisiin ekosysteemeihin on ensiarvoisen tärkeää.

Kiertotalouden huomiointi maakunta- ja kuntakaavoituksessa on olennaista, jotta rakentaminen, liikkuminen, energiankulutus, maankäyttö ja luonnon monimuotoisuus voidaan ottaa huomioon jo suunnitteluvaiheessa. Hyvänä esimerkkinä on Forssan Envitech-alueen synty. Maankäyttö- ja rakennuslakia uudistettaessa muun muassa digitaalisuutta, vähähiilisyttä, elinkaariajattelua ja kiertotaloutta koskevat näkökulmat tulee ottaa huomioon.

Luontoarvojen hyödyntäminen on myös tärkeää huomioida ja Evon tiedekansallispuiston kaltaiset hankkeet osoittavat, että luonnon monimuotoisuuden tukemisen ohella voidaan maa-alueita hyödyntää esimerkiksi tieteen tekemiseen ja virkistykseen. Erilaisten kestävien matkailuratkaisujen

kehittäminen, kuten virtuaalimatkailu, avaavat uusia mahdollisuuksia kestäväan maankäyttöön ja matkailuelinkeinon kehittämiseen.

6. Suomi kokoaan suurempi maailmalla: Kansainvälinen yhteistyö ja vaikuttaminen

Suomessa tutkimuksen ja yritysten yhteistyön tulosten nopeampi kansainvälinen pilotointi ja kaupallistaminen edellyttävät, että suomalaiset toimijat ovat aktiivisia ja hakeutuvat TKI-yhteistyöhön Euroopan parhaiden kanssa. Kanta-Hämeessä Hämeen vihreän kasvun ohjelma ja Häme Goes Global –hanke kannustavat kantahämäläisen innovaatioekosysteemin veturiyritysten ja tutkimusosaajien hakeutumista Euroopan yhteisön tutkimuksen puiteohjelmaan sekä etsimään kansainvälisiä pilotteja ja referenssikohteita.

7. Ohjelman seuranta ja toteutus.

EU-elpymisvarojen suuntaaminen kiertotalouden kehittämiseen on erinomainen mahdollisuus viedä käytäntöön maakunnissa suunniteltuja konkreettisia toimenpiteitä. Rakennerahasto-ohjelma 2021-27 mahdollistaa kiertotalouden tukemisen maakunnissa ja näin tulisi tapahtua myös ylimaakunnallisesti valtakunnallisten toimenpiteiden osalta. Keskeistä on kiertotalouden edistämiseen suunnattujen voimavarojen jatkuvuus yli hallitus- ja ohjelmakausien sekä rahoittajien välinen saumaton yhteistyö maakunnallisesti ja kansallisesti.

Päätös/ Hyväksyn esityksen.

Anna-Mari Ahonen, maakuntajohtaja

Matti Lipasanen, kehittämisjohtaja

Laine Mia

Hämeen liitto - Maakuntajohtajan päätös § 23/2021